



**OSLO  
STATSADVOKATEMBETER**

Justis- og beredskapsdepartementet

DERES REF.:  
Høring – NOU 2020:10

VÅR REF.:  
21/590

DATO:  
23.02.2021

## **1 INNLEDNING**

Straffelovrådets (Rådet) mandat var blant annet å fremme forslag som skulle effektivisere inndragningsreglene ved bekjempelse av kriminelle gjenger.

Rådet foreslår blant annet en ny strl § 67a for å søke å imøtegå dette mandatet. Men samtidig så fremmes forslag om andre innskrenkninger i regelverket. Når forslagene vurderes samlet er en usikker på om forslagene vil bidra til mer effektivitet slik som forutsatt i mandatet.

## **2 DE VIKTIGSTE PUNKTENE FOR ØKT INNDRAGNING**

I dette punktet behandles de viktigste momentene for å nå målet om mer effektiv bekjempelse av gjengene. Disse elementene er trukket frem her, for å understreke hva vi mener er de viktigste virkemidlene for å nå målet om mer effektiv inndragning.

### **2.1 BEFATNING MED UFORKLART FORBRUK/FORMUE PÅTALES SOM HELERI/HVITVASKING, OG INNDRAS I MEDHOLD AV STRL § 67.**

I redegjørelsen om gjeldende rett legger rådet opp til at inndragning av utbytte som har vært objekt for heleri/hvitvasking skal inndras i medhold av strl § 69. Vi er av en annen oppfatning av de muligheter gjeldende rett gir. Av den grunn er det viktig for oss å presisere de rettslige mulighetene som foreligger i dagens regelverk.

Det *viktigste* redskapet i gjengbekjempelsen er muligheten for å reise tiltale overfor gjengmedlemmene for befatning med uforklart formue/forbruk etter straffelovens bestemmelser om heleri/hvitvasking (jf. Rt. 2006 s. 466), og inndra utbyttet i medhold av

straffeloven § 67, jf. Rt. 2015 s. 438. Påtalemyndigheten og domstolen kan da anvende strl § 67 som innebærer en *skal-inndragning*, og redusert beviskrav (*sannsynlighetsovervekt*) for utbyttets omfang.

Denne muligheten benyttes av påtalemyndigheten i dag, og må anses å være det viktigste rettslige verktøyet i bekjempelse av gjeng- og organisert kriminalitet. Kombinasjonen av strl §§ 332-341 og strl § 67 muliggjør også bekjempelse av bakmenn. Herunder de bakmenn som unngår forfølgning for primærforbrytelser og samtidig evner å benytte straffbart utbytte til forbruk, investering i ny kriminalitet eller å etablere en tilsynelatende legal formue. Denne rettslige kombinasjon, er rettssystemets siste skranke for å søke å nå formålet om at “kriminalitet ikke skal lønne seg”.

Ved Rådets utlegning av gjeldende rett så anses ikke bruken av disse bestemmelsene som en like klar mulighet. Dersom departementet velger å følge Rådets oppfatning av gjeldende rett og forslagene i utredningen, så skal objektet for heleri/hvitvasking i *fremtiden* inndras i medhold av den foreslåtte strl § 67a, jf. utredningen punkt 15.3.2.2:

«Forslaget til § 67 a forutsettes å ta opp i seg de tilfellene der inndragning av ting som finnes bevist å være *gjenstand for en heleri- eller hvitvaskingshandling* hittil har vært foretatt i medhold av § 69.»

En slik løsning vil skjerpe beviskravet fra *sannsynlighetsovervekt* til *sterk sannsynlighetsovervekt*. I tillegg omfatter forslaget til ny strl § 67a kun adgang til gjenstandsinndragning, jf. «... er beslålagt ...». Dette innebærer at det svært praktiske alternativet om verdiinndragning er utelukket. En slik regulering vil gi en god beskyttelse for gjengenes formue, og innebære en vesentlig innskrenkning i adgangen til inndragning.

## 2.2 FRA “PRO RATA” TIL SOLIDARISK ANSVAR VED INNDRAGNING MED STRL § 67

Rådet drøfter innføring av solidarisk ansvar i punkt 12.7.2 uten å finne tilstrekkelig grunn til å foreslå dette. Oslo statsadvokatembeter mener at innføring av solidarisk inndragning er et viktig virkemiddel for å bedre inndragningsresultatene.

Dagens regel om at inndragning av utbytte etter strl § 67 må begrenses til den som har *mottatt utbytte direkte som eier*, gir ikke tilstrekkelig effekt. Dette til tross for presumsjonsregelen i strl § 71 første ledd annet punktum. Dersom tiltalte skaper tilstrekkelig tvil om at han kun har en formidlerrolle, eller på annen måte ikke skal anses som eier av utbyttet, så er inndragning ikke mulig. HR-2016-1582-U fastsatte en begrensning i strl § 67 ved vurderingen av inndragningskravets adressat i strl § 71. Avgjørelsen slo fast at utbyttet bare kan inndras overfor den som har mottatt utbyttet direkte i egenskap av eier. Det vil ofte være vanskelig å bevise dette eierskapet.

Utfordringen med at tiltalte kan skape tvil om eierskapet ble også tatt opp av Inndragningsutvalget, jf. NOU 1996:21 kapittel 13.5:

«I praksis har denne regelen gitt uheldige utslag ved at det finnes eksempler på at retten har basert dommen på utsagn fra tiltalte om at store deler av vinningen har tilfalt ukjente tredjemenn. Som følge av dette har vedkommendes ansvar blitt betydelig redusert i forhold til den totale vinningen som er oppnådd ved den straffbare

handlingen. Se særlig Oslo byretts dom av 19. mars 1993 i sak nr. 92-05193 M/45 som er omtalt i pkt. 4.6.1 og 9.4.»

Også Inndragningsutvalget (op.cit.) drøftet om det burde innføres solidaransvar. I tillegg vurderte de muligheten for «om det bør åpnes adgang til å gjøre gjerningspersonen ansvarlig for inndragningsbeløpet når vinningen har tilfalt noen som ikke er søkegod når kravet blir avgjort.».

Det er allerede i dag en viss adgang til solidarisk inndragning, jf. Ot.prp. nr. 8 (1998-1999) spesialmerknadene til § 34 i.f. som nevner situasjoner med lik sannsynlighet om hvem av de domfelte som har mottatt utbytte. I tillegg vil lovbrøyer og mottaker være solidarisk ansvarlig ved inndragning etter strl § 68, jf. § 72 annet og tredje ledd, jf. Ot.prp. nr. 8 (1998-1999) i spesialmerknaden til § 37a. For ordens skyld nevnes også at det er en viss adgang til gjennomskjæring der en juridisk person har mottatt utbyttet, jf. Rt. 2012 s. 1282.

Når medvirkere ikke blir ansvarliggjort for inndragningskravet “godtar” regelverk at utbyttet forblir i de kriminelle gjengene<sup>1</sup>. Det er ikke urimelig at medvirkere til profittmotivert kriminalitet skal være med å betale for det utbyttet som de har vært med å skape.

Som Inndragningsutvalget pekte på vil det være bevismessige utfordringer knyttet til hvem som har mottatt utbyttet til eie. En regel om solidarisk inndragning vil øke inndragningsreglenes effekt, særlig ved gjengbekjempelse.

På denne bakgrunn foreslås en hovedregel om solidarisk inndragning ved inndragning etter strl § 67, dersom flere har medvirket til det konkrete straffbare forholdet. Unntaket fra solidarisk inndragning bør kunne fravikes, eller begrenses, dersom resultatet blir *klart urimelig*.

Forslag til nytt første ledd i strl § 71

Inndragning av utbytte foretas overfor lovbrøyeren. Dersom flere dømmes for det samme straffbare forhold idømmes solidarisk ansvar. Inndragningsansvaret kan reduseres for enkeltpersoner dersom inndragningsansvaret blir klart urimelig.

## **2.3 SANNSYNLIGHETSOVERVEKT FOR AT UTBYTTET ER OPPNÅDD ETTER STRL § 67**

Det synes unødig komplisert å lage en ny regel som den foreslåtte bestemmelsen i strl § 67a. Inndragning av større verdier, dvs. verdier som mistenkte ikke har legal inntekt til å kunne begrunne erverv av, kan inndras i medhold av bestemmelsene om heleri/hvitvasking og inndras med hjemmel i strl § 67 slik som beskrevet i punkt 1.1.1. Som et aktuelt typetilfelle vises til Rt. 2015 s. 438.

For verdier av noe mindre verdi, som mindre pengebeslag, mobiltelefoner, dyre jakker, mv., så vil de fleste gjengmedlemmene kunne oppdrive dokumentasjon på legale midler som kan underbygge at objektet ikke er et utbytte pga. manglende finansiell mulighet (Rt. 2006 s. 466). Dette vil som regel være tale om ting som er typiske ransobjekter eller utbytte av annen gatekriminalitet. Etter det en forstår, er det særlig inndragning i disse sakene som den foreslåtte strl § 67a skal dekke.

---

<sup>1</sup> HR-2017-822-A er også et eksempel som kan tjene som illustrasjon.

Etter vårt syn vil en mindre endring av dagens strl § 67 fylle behovet til den foreslått strl § 67a. Bestemmelsen i strl § 67 annet ledd tredje punktum er en bevislettelsesregel med krav om sannsynlighetsovervekt<sup>2</sup> for utbyttets *omfang*. Det er antatt at det er strengere bevisbyrde for at utbyttet er *oppnådd*. I NOU 1996:21 punkt 13.4 omtales beviskravet for at utbyttet er oppnådd: «Likheten med vindikasjon tilsier at beviskravet allerede etter gjeldende rett er noe svakere enn hva som kreves for å finne tiltalte skyldig i den straffbare handlingen.». På denne bakgrunn foreligger i dag antakelig et beviskrav på linje med sterk sannsynlighetsovervekt.

Vårt forslag er å endre beviskravet for at utbyttet er *oppnådd* slik at det samsvarer med beviskravet for utbyttets *omfang*. Dette er en mindre endring i en allerede etablert regel, som vil dekke det behovet som er tiltenkt for strl § 67a. Å endre en etablert regel gir dessuten mindre rettslig usikkerhet om ulike tolkingsalternativer.

En annen fordel med å endre dagens strl § 67 er at verdiinnndragning vil være anvendelig. Adgang til verdiinnndragning er viktig fordi det er lettere for politiet å skaffe bevis for selve overtredelsen (*mottak/oppbevaring*<sup>3</sup> av utbyttet) ved f.eks. avhør, kameraovervåkning, mv. Enn å overraske vedkommende på fersk gjerning i besittelse av objektet, for derved å kunne ta beslag, for senere rette krav om gjenstandsinndragning.

## **2.4 BEHOLDE DAGENS ADGANG TIL INNDRAGNING AV REDSKAPET TIL DEN STRAFFBARE HANDLING**

Rådet foreslår å flytte og endre bestemmelsen om adgang til inndragning av redskapet til den straffbare handling, jf. utkastene til § 69 og § 70. Endringen skal bestå i at det i tillegg må bevises et krav om risiko for ny misbruk av objektet. Dette er uheldig, det vil redusere muligheten til slik inndragning og det skaper flere bevismaer som politiet må bruke ressurser på å etterforske.

Som en kommer til nedenfor i omtalen av nullstillingsprinsippet og Rådets forslag om innføring av et to-sporet system, så er en uenig i å skille ut pønale elementer fra dagens inndragningsregler. Av denne grunn bør muligheten til å inndra redskapet for den straffbare handling bestå slik den er i dag.

## **2.5 SKJERMEDE INNDRAGNINGSENHETER MED ADEKVAT STØRRELSE**

Rådet har rett i at det også er ikke-rettslige forhold som også er årsak til de svake inndragningsresultatene. Rådet peker på noen forhold, nemlig at Økokrim skal fylle kriteriene til Asset Recovery Office og beslutningen om at politidistriktene skal ha en inndragningsspesialist i punkt 13.4.2.

Imidlertid så er dette ikke tilstrekkelig for å bedre inndragningsresultatene. Skal påtalemyndigheten komme i posisjon til å inndra, må påtalemyndigheten velge saker som bringer dem dit. Dette ansvaret ligger først og fremst hos politimesteren som leder av lokal påtalemyndighet. Problemet er at politiets *saksutvalg* for sjelden leder frem til gode

---

<sup>2</sup> Jf. NOU 1996:21 punkt 13.4

<sup>3</sup> Heleri/hvitvasking

inndragningsresultater. Saker med inndragningspotensial vil ofte være politiets egeninitierte saker, og ikke saker som anmeldes over skranken. Det fleste saker om vinningslovbrudd eller økonomisk kriminalitet vil ofte bare generere erstatningskrav eller krav om tilbakebetaling av skatt/avgift (som begge skal komme til fradrag i en inndragning, jf. strl § 67 tredje ledd). Det er de daglige prioriteringskonflikter som holder politiet ifra å starte undersøkelsen av pengesporet. Politiet må i langt større grad *løpe etter pengene*.

Om dette skal løses bør politidistriktene vurdere å etablere skjermede heleri/hvitvaskingsenheter (utbytteteam) med tilstrekkelig påtale, revisor og etterforskningskraft, i tillegg til politiets ordinære inndragningsinnsats. Enhetene må ha tilgang på metodebruk som blant annet informantbehandlere, spaning og andre skjulte metoder.

### **3 NOEN KOMMENTARER TIL RÅDETS OMTALE AV GJELDENE RETT**

#### **3.1 INNDRAGNINGSHJEMMEL VED FELLEELSE FOR HELERI/HVITVASKING**

Rådet forutsetter at ved fellelse for heleri/hvitvasking *må* objekter/verdier inndras i medhold av straffeloven § 69, og ikke i medhold av strl § 67<sup>4</sup> (med mindre det er tale om vederlag til heleren/hvitvaskeren). Standpunktet fremkommer blant annet<sup>5</sup> på side 37 i utredningen:

«Det innebærer at det ikke er slik årsakssammenheng mellom heleri- eller hvitvaskingshandlingen og utbyttet som kreves for å kunne inndra utbyttet av primærlovbruddet etter § 67 med grunnlag i heleri- eller hvitvaskingstiltalen.»

Rådets standpunkt er ikke underbygget med rettskilder.

Etter vårt syn er det imidlertid flere rettskilder som taler for at også<sup>6</sup> strl § 67 kan anvendes som inndragningshjemmel ved fellelse for heleri/hvitvasking. Om utbyttet som er objektet for en heleri/hvitvaskingshandling er «av en straffbar handling» som gir opphav<sup>7</sup> til utbytte som kan inndras i medhold av strl 67, er blant annet behandlet i Rt. 2015 s. 438. Dommen må anses å ha stor prejudikatverdi og er senere opprettholdt av Høyesterett og underrettene. Avgjørelsen innebærer at årssakskravet ikke har det innholdet som Rådet synes å forutsette at et årssakskrav skal ha. Det er tilstrekkelig at utbyttet har vært objekt for en straffbar handling, for å anse årssakskravet i strl § 67 som oppfylt. At strl § 67 kan anvendes som inndragningshjemmel må sies å ha bred og solid feste i rettspraksis. Rådets uriktige konklusjon preger utredningen og de forslagene som fremmes, og innebærer at det er krevende å kommentere den.

For å underbygge standpunktet om at strl § 67 kan benyttes som inndragningshjemmel ved fellelse for heleri/hvitvasking vil en gjennomgå enkelte rettskilder. En er innforstått med at strl § 71 utgjør en begrensning, jf. det som er skrevet i punkt 2.2 ovenfor, men dette er et annet rettslig spørsmål og gjelder valget av inndragningskravets adressat.

---

<sup>4</sup> *Straffeloven (1902) § 34 ble avløst av straffeloven (2005) § 67.*

<sup>5</sup> Se blant annet side 33, 37, 96, 97 mfl.

<sup>6</sup> *Det er ikke tvilsomt at et utbytte som er «gjenstand» for en heleri/hvitvaskingshandling også kan inndras med strl § 69. Spørsmålet her er imidlertid om strl § 67 er utelukket som inndragningshjemmel.*

<sup>7</sup> Har årsakssammenheng

### **3.1.1 Forarbeider**

I NOU 1996:21 punkt 4.6.1 uttales at:

«Samtidig understrekes det at dersom mottakeren oppfyller vilkårene for straff etter § 317, gir denne bestemmelsen grunnlag for inndragning av vinning etter § 34.»

Ot.prp.nr. 8 (1998-1999) taler også for at bestemmelsen er anvendelig som inndragningshjemmel ved fellelse for heleri/hvitvasking. Dette omtales ikke nærmere her, men en nøyer seg med å slutte seg til Høyesteretts drøftelse av disse forarbeidene inntatt i Rt. 2015 s. 438 avsnitt 21-27.

### **3.1.2 Høyesterettspraksis**

**Rt. 2004 s. 1957:**

«Utvalget bemerker at tiltalen gjelder overtredelse av straffeloven § 317 tredje ledd jf. første ledd. ... Inndragning kan i tilfelle skje etter straffeloven § 34, som bestemmer at utbytte av en straffbar handling som hovedregel skal inndras.»

Høyesterett har fulgt opp avgjørelsen senere, jf. blant annet **HR-2014-2119-U**, og **Rt. 2015 s. 438**.

**Rt. 2015 s. 438:**

Saken gjaldt inndragning ved fellelse etter straffeloven (1902) § 317 og Høyesterett drøfter spørsmålet om anvendelse av straffeloven § 67 konkret. Høyesterett kommer til at både inndragningshjemlene i strl § 34 og § 35 kan anvendes. Dommen må sies å ha relativt tung prejudikatsverdi på dette spørsmålet.

**HR-2017-822-A**

Ved domfellelse for hvitvasking ble det i medhold av strl § 34 inndratt kr 1 000 000,-. Det vises også her til **Rt. 2015 s. 438**.

**HR-2017-2371-U**

«Utvalget bemerker til dette at det verken for domfellelse etter straffeloven § 317 eller for inndragning er nødvendig å identifisere primærforbrytelsene, jf. HR-2017-822-A avsnitt 11 med videre henvisninger.»

I avsnitt 11 i HR-2017-822-A vises det igjen til Rt. 2015 s. 438.

## **HR-2018-471-U (avsnitt 14 – 16):**

«Domfellelsen for heleri gjelder 18 250 kroner i kontanter som A hadde på seg da han ble pågrepet av politiet.

Lagmannsretten har inndratt beløpet i medhold av straffeloven 2005 § 67 første ledd som fastsetter at «[u]tbytte av en straffbar handling skal inndras». Om lovforståelsen her uttaler lagmannsretten:

«Straffeloven § 67 første ledd fastslår at utbytte av en straffbar handling skal inndras. Det er heller ikke i dette tilfellet krav om at den bakenforliggende forbrytelsen som pengene stammer fra, skal identifiseres, jf. Høyesteretts dom inntatt i Rt-2015-438. Dommen gjaldt overtredelse av straffeloven (1902) § 317 første ledd, men rettstilstanden er ikke endret ved ikrafttreddelsen av ny straffelov. Det er i dette tilfellet selve heleriet som utgjør den straffbare handlingen. Det er dermed uten betydning om pengene skriver seg fra ulovlig arbeid, fra omsetning av narkotika, eller fra andre ulovlige kilder.»

Heller ikke på dette punkt er det noen feil i lagmannsrettens dom. Dommen i Rt-2015-438, som lagmannsretten nevner, er fulgt opp i senere praksis, se HR-2017-822-A avsnitt 11 og HR-2017-2371-U.»

I domfeltes anke var det eksplisitt bestridt at strl § 67 kunne anvendes. Høyesterett stadfestet at strl § 67 var anvendelig ved tiltale for heleri, og under henvisning til Rt. 2015 s. 438.

### **3.1.3 Underrettspraksis**

#### **LB-2015-200845**

«Overtredelsen av straffebestemmelsen i § 317 gir selvstendig grunnlag for inndragning etter § 34 og § 35, uten at det er nødvendig å spesifisere hvilke bakenforliggende straffbare handlinger utbyttet skriver seg fra, jf. Rt-2015-438.»

#### **LB-2016-11006**

«I Rt-2015-438 legges til grunn at det for inndragning etter § 34 i tilfeller av heleri etter straffeloven § 317 første ledd ikke er noe vilkår at det konkretiseres hvilken underliggende straffbar handling heleriutbyttet stammer fra. Det er tilstrekkelig å identifisere en helerihandling.»

#### **LB-2019-136530**

Denne avgjørelsen er illustrerende på flere måter. Blant annet har forsvarer innvendinger til bruken av § 67 som inndragningshjemmel i en sak om hvitvasking. Etter en grundig drøftelse konkluderer lagmannsretten med at Rt. 2015 s. 438 er

«fulgt opp i rettspraksis, og det må derfor kunne legges til grunn at straffeloven (1902) § 34 og straffeloven (2005) § 67 gir hjemmel for inndragning av utbyttet som har vært

hvitvasket i vår sak. Som lagmannsretten straks skal komme tilbake til, er det dessuten ikke mulig å godtgjøre utbyttets omfang, og dette må derfor fastsettes skjønnsmessig, noe det er adgang til etter straffeloven § 67, jf. bestemmelsens annet ledd siste punktum, men ikke etter straffeloven § 69, jf. Matningsdal, Juridika, note 11 til bestemmelsen. Her sies det uttrykkelig at det lempeligere beviskravet i § 67 andre ledd tredje punktum ikke gjelder ved inndragning med hjemmel i § 69. Etter denne bestemmelsen gjelder de vanlige beviskrav i straffesaker.»

Det kan også vises til: LH-2016-132773, LB-2017-94310, LB-2017-162252, LB-2018-83196, LH-2018-44035.

### **3.1.4 Juridisk teori**

Matningsdal har omtalt Rt. 2015 s. 438 i straffelovens kommentarutgave på Juridika, og han siterer blant annet fra avsnitt 17 som også inntas her:

«Eg forstår utvalet slik at det legg til grunn at når heleri er gjort til straffbar handling utan at det krevst at den attomliggjande handlinga er konkretisert, jf. straffelova [1902] § 317, inneber det at sjølve helerihandlinga også er det i relasjon til inndragningsspørsmålet. Følgjen av det er at ytterlegare konkretisering i desse tilfella ikkje er nødvendig.»

Matningsdal skriver deretter:

«Så langt er det ikke noe å bemerke til førstvoterendes begrunnelse, idet det er sikker rett at det verken ved heleri eller hvitvasking kreves at det føres bevis for hvilken straffbar handling utbyttet stammer fra.»

Deretter kritiserer Matningsdal om hvorvidt utbyttet har «tilfalt» tiltalte «direkte». Dette gjelder imidlertid anvendelsen av strl § 71 som regulerer spørsmålet om inndragningskravets adressat. Slik en forstår omtalen så slutter Matningsdal seg til flertallets vurdering av at heleri/hvitvasking er straffbare handlinger med tilstrekkelig årsakssammenheng i relasjon til strl § 67.

### **3.1.5 Gjengbekjempelse – Betydningen av adgangen for å anvende straffeloven § 67 som inndragningshjemmel ved fellelse for heleri/hvitvasking**

Det er viktig å beholde adgangen til å anvende strl § 67 som inndragningshjemmel ved fellelse for heleri/hvitvasking, fordi de mer erfarne gjengkriminelle i liten grad blir etterforsket, tiltalt eller dømt for primærforbrytelser. Imidlertid så har påtalemyndigheten god erfaring med å etterforske om gjengmedlemmene har en økonomisk underbalanse. Dvs. om de har større forbruk/formue enn det de legale inntektene kan begrunne. Slik etterforskning medfører tiltale og fellelse for heleri/hvitvasking, jf. Rt. 2006 s. 466. I disse sakene er det viktig at påtalemyndigheten kan inndra verdiene i medhold av strl § 67 og ikke er tvunget til å bruke strl § 69. For det første fordi utbyttet «skal» inndras med mindre det er «klart urimelig». For det andre innebærer anvendelse av strl § 67 en sannsynlighetsovervekt for utbyttets omfang (bevislettelsesregelen).

I disse sakene vil utbyttet eller surrogatet være vanskelig å påvise, men påtalemyndigheten kan ta heftelse for verdiinnendragningskravet i andre deler av gjengmedlemmenes formue.

Som nevnt innledningsvis er påtalemyndighetens mulighet til å benytte strl § 67 som inndragningshjemmel ved fellelse for heleri/hvitvasking, det viktigste rettslige instrumentet i bekjempelsen av gjengkriminalitet og organisert kriminalitet. Det er viktig at påtalemyndigheten ikke fratas denne adgangen ved de bebudede lovendringer.

Det er sjelden påtalemyndigheten gis mulighet til gjenstandsinndragning i gjengsaker. Dersom påtalemyndigheten beslaglegger objekter, er det erfaringsmessig vanskelig å bevise «en påviselig sammenheng»<sup>8</sup> med uidentifisert kriminalitet. I gjengsaker er det derfor verdiinndragning som er mest aktuelt. Kravet innfordres ved formuesgoder tatt i heftelse under etterforskingen, eller objekter påtalemyndigheten senere finner hos domfelte og som da går til dekning av kravet.

### 3.2 RÅDETS AVGRENSNING AV BEGREPET «DOBBELTINNDRAGNING»

Rådets utredning foranlediger enkelte bemerkninger vedrørende begrepet dobbelthinndragning. Grunnen til at dette kommenteres er at dobbelthinndragning er som hovedregel noe en skal unngå. Hva som defineres som dobbelthinndragning representerer da rekkevidden for resultater påtalemyndigheten og retten skal søke å unngå.

Rådet uttaler følgende på side 41 at dobbelthinndragning er: «... inndragning av utbytte fra samme straffbare forhold hos flere eller *verdien av samme utbytte flere ganger ved ulike former for inndragning ...*». [kursivert her]. Videre omtaler Rådet på s. 95 «... at ved omsetning i flere ledd kan det *totalt sett* skje en betydelig dobbelthinndragning hvis man ser på alle omsetningsleddene under ett.». Og endelig vises til Rådets omtale i punkt 15.8.2.2 om utbytte som omsettes i flere ledd.

En er usikker på om Rådet har rettskildemessig dekning for at setningen («... verdien av samme utbytte flere ganger ved ulike former for inndragning ...») eller at omsetning i flere ledd, skal kategoriseres som dobbelthinndragning. For så vidt gjelder ved omsetning av utbytte i flere ledd vil mottakeren overtre heleribestemmelsen, uaktet om det reageres med straff eller ikke i tillegg til inndragning etter f.eks. strl § 72.

I forarbeidene til inndragningsreformen i 1973 uttales følgende fra Straffelovrådet:

«Dobbelthinndragning foreligger hvor det skjer inndragning av samme verdi hos flere, selv om tingen bare har hatt tilknytning til ett straffbart forhold.». Lengre ned i innstillingen uttales følgende:

«Hvor det er begått flere straffbare handlinger, som hver enkelt utgjør et selvstendig straffbart forhold, f.eks. ulovlig omsetning av valuta gjennom flere ledd, kan det selvsagt bli tale om inndragning av selve valutaen på siste ledd og av verdien på de foregående ledd. I dette tilfelle foreligger overhodet ikke dobbelthinndragning.»

Det framgår av Straffelovkomisjonens utkast til ny straffelov, hvor gjeldende rett er omtalt på side 197, følgende:

---

<sup>8</sup> NOU 2020:21 s. 143

«Det dreier seg ikke om dobbeltinndragning når det er begått flere straffbare handlinger, som hver enkelt utgjør et selvstendig straffbart forhold, f.eks. omsetning av smuglergods gjennom flere ledd. Selve smuglergodset kan da inndras hos siste ledd og verdien hos de foregående ledd.»

I Andenes, Alminnelig strafferett, 4. utg. på side 472-473 behandles dobbeltinndragning. Det fremgår i læreboken at dobbeltinndragning skyldes reglene om at inndragningskravets adressat kan rettes mot flere personer, f.eks. «den skyldige»<sup>9</sup> eller hos «den han har handlet på vegne av», evt. flere skyldige. Andenes uttaler også: «Om egentlig dobbeltinndragning kan en bare tale hvor inndragningen skyldes ett og samme straffbare forhold. Hvis det f.eks. har foregått ulovlig omsetning av valuta gjennom flere ledd, er hver omsetning et selvstendig straffbart forhold. Her kan det bli tale om inndragning av selv valutaen i siste ledd og inndragning av verdien i de foregående ledd uten at man av den grunn kan tale om dobbeltinndragning.»

At dobbeltinndragning gjelder muligheten for at det samme inndragningskravet kan rettes mot flere adressater fremgår også av Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) i spesialmerknaden til strl § 71, og er årsaken til at ordet «alternativt» er inntatt i den bestemmelsens tredje ledd annet punktum.

Inndragning i tilfeller der det samme objektet, eller verdien av objektet, har vært gjenstand for flere straffbare handlinger er altså ikke dobbeltinndragning. Dette kan man få inntrykket av når man leser Rådets omtale av dobbeltinndragning. Dette er en relevant og svært viktig presisering.

F.eks. dersom tre personer er dømt for at de sammen solgte ett parti narkotika og mottok kr. 100 000,- fra kjøperen. Inndragning av kr. 100 000 fra hver og en domfelt vil være dobbeltinndragning. Et annet eksempel kan være i en sak om kjedeheleri i tre ledd (f.eks. et stjålet kamera) er inndragning av verdien av kameraet i alle tre ledd, ikke dobbeltinndragning.

Det finnes høyesterettspraksis på inndragning i tilfeller med flere straffbare handlinger knyttet til samme verdi/objekt. Altså inndragning av «den samme verdien», men slik at de domfelte hadde gjort seg skyldig i flere forskjellige straffbare handlinger. F.eks. der utbytte av spritproduksjon (hjemmebrent) selges i flere ledd, og det foretas bruttoinndragning, jf. Rt. 1996 s. 206, Rt. 1996 s. 208 og Rt. 1996 s. 210. Et annet eksempel er Rt. 1980 s. 500 der inndragningen ble rettet mot både datter- og morselskap. Denne situasjonen ble også i byrettsdommen avvist som dobbeltinndragning.

En siterer også fra LH-2020-2995:

«Inndragningen settes til 270 000 kroner, identisk med det beløp lagmannsretten har funnet det bevist at D minimum har mottatt for salg av narkotika. Til forsvarers anførsel om at det vil medføre dobbeltinndragning når det også foretas inndragning hos A, bemerkes at Ds videresalg er en annen handling enn As salg til ham selv, og at det derfor ikke er tale om dobbeltinndragning. Det vises til straffeloven § 71 og Matningsdal, Straffeloven, kommentarutgave (elektronisk utgave), pkt. 3 mv. henvisninger til høyesterettspraksis.»

Det kan også vises til LF-2016-186131.

---

<sup>9</sup> Daværende straffelov (1902) § 36 første ledd, nå straffelov (2005) § 71 tredje ledd.

At dobbeltinnndragning er at «... samme beløp inndras hos to forskjellige personer begrunnet i samme handling, ...» fremgår også av NOU 1996:21 punkt 4.6.1:

Samtlige rettskilder taler for at dobbeltinnndragning er inndragning av samme beløp hos flere personer begrunnet i *samme straffbare handling*, og at dette skyldes adgangen til å rette inndragningskravet mot flere adressater. Som nevnt så kan en ikke se at det er rettskildemessig grunnlag for Rådets noe utvidede tolking av begrepet dobbeltinnndragning. Dersom departementet er enig med Oslo statsadvokatembeter i dette, kan en med fordel nevne dette i en eventuell proposisjon.

### **3.2.1 Ikke et absolutt forbud mot dobbeltinnndragning**

En finner grunn til også å kort nevne at det ikke foreligger et forbud mot dobbeltinnndragning i spesielle situasjoner. Andenes op.cit. uttaler at: «Loven har ikke noe forbud mot slik dobbeltinnndragning, og det fremgår av forarbeidene at dette er tilsiktet.». Andenes refererte da til S.R.I. 1960 s. 16-17 og Ot.prp. nr. 31 (1971-72). Fra s. 8 hitsettes:

«Straffelovrådet er ved de senere drøftelser kommet til at det heller ikke her i landet er tilstrekkelig begrunnet å sette et absolutt forbud mot dobbeltinnndragning. Det kan tenkes unntakstilfelle – særlig når inndragningsansvaret er pønalt begrunnet, og det foreligger et samvirke ved lovovertrедelsen – hvor det kan være et visst behov for dobbeltinnndragning.»

### **3.2.2 Dobbeltinnndragning – relevans ved gjengbekjempelse**

Inndragning av «samme verdi», men i forskjellige straffbare handlinger er relevant for saker om gjengbekjempelse. F.eks. der hovedmenn blir idømt straff og inndragning for heleri/hvitvasking for uforklart forbruk/formue og denne formuen blir inndratt. Samtidig som løpeguttene blir dømt til straff for heleri/hvitvasking for, f.eks. å ha utført ærend som vekslinger, vært pengekurer, mv. Et eksempel på dette er den såkalte Rasool-saken (LB-2009-79000), og den parallelle saken mot løpeguttene i TOSLO-2007-57418 og LB-2008-155932.

Det er viktig for inndragning mot gjengene at rammen for hva som anses som dobbeltinnndragning ikke utvides. Det er viktig å beholde inndragningsadgangen dersom det foreligger forskjellige straffbare forhold. Betraktningsmåten må være; *hvilken reaksjon er riktig* i den konkrete saken, og ikke om staten har *fått inn* verdien flere ganger.

## **4 FELLESBEHANDLING AV NOEN SENTRALE ELEMENTER I RÅDETS FORSLAG**

I dette punktet fellesbehandles enkelte sentrale elementer i Rådets forslag. Disse forhold blir dermed ikke behandlet på nytt i punkt 5. Ved gjennomgangen av de enkelte bestemmelsene blir det vist til punktene i dette kapitlet der det er relevant.

#### 4.1 FRADRAG FOR KOSTNADER – «NULLSTILLINGSPRINSIPPET»

En har valgt å dele opp problemstillingen om *fradrag for kostnader* (nullstilling) på den ene siden, og som behandles her. Og spørsmålet om å *fjerne pønale hensyn* fra inndragningsreglene som behandles i punkt 4.2. Imidlertid så må disse kapitlene leses i sammenheng.

Slik en forstår utredningen så vil Rådet ved lovfesting av nullstillingsprinsippet og fjerning av regelen om at utgifter ikke kommer til fradrag, innføre nettoinndragning, jf. den foreslåtte endring i strl § 67 og punkt 15.2.2.2. Som en kommer tilbake til i neste kapittel så støtter en ikke å skille ut inndragning med et mulig pønalt innhold, men – i de svært få tilfellene det er rettslig nødvendig – å anvende EMK som en del av norsk rett slik som forutsatt i menneskerettsloven § 3<sup>10</sup>. En støtter heller ikke omleggingen til nettosystemet som beskrevet i utkastet til ny strl § 67 tredje ledd.

Ved innføring av et nettosystem så reises en rekke spørsmål om potensielle fradragsposter, hvilket vil være prosessfremmende og kreve av politiets etterforskningsressurser. Dette gjør seg ikke gjeldende på samme måte med dagens bruttosystem der fradrag gjøres innen rammen av lempningsregelen, jf. f.eks. beskrivelsene i Rt. 2015 s. 184 og HR-2021-301-A.

I den videre fremstillingen reises følgende spørsmål. Hvilke utgiftsposter skal fradragsføres for nå Rådets oppfatning om at inndragning ikke skal være straff etter EMK (nullstilling)? Og hvilke utgiftsposter skal beholdes for å nå grunnsetningen som beskrevet i NOU 1996:21 punkt 4.5.1:

**«At ingen skal tjene på å begå straffbare handlinger. Blir det konsekvensen av at det gis fradrag, må utgangspunktet være at fradrag nektes<sup>11</sup>. Denne retningslinjen har blitt fulgt i de senere års rettspraksis.» [Ikke uthevet her]**

Å balansere disse hensynene presist synes krevende å formulere i en lovtekst. Særlig når disse reglene skal anvendes for alle kriminalitetsformer og i alle tenkelige faktiske situasjoner, for eksempel i situasjoner:

- Fra enkle til komplekse hendelsesforløp.
- Med vedvarende befatning med utbytte fra ukjente kilder.
- Med fortsatte forbrytelser begått innen rammen av en næringsvirksomhet.
- Mv.

Spørsmål om fradrag ble også analysert av Inndragningsutvalget<sup>12</sup> og av departementet ved lovrevisjonen i 1999. Den gang innebar analysen blant annet en kategorisering av utgiftene for å søke og identifisere relevante fradragsposter, jf. NOU 1996:21 punkt 4.5. Men lovgivningsmessig fant departementet det riktig kun å lovfeste hovedregelen (utgifter kommer ikke til fradrag) men med en adgang til fradrag innenfor lempningsregelen, jf. Ot.prp.nr. 8 (1998-1999) s. 19.

---

<sup>10</sup> Se f.eks. R-2017-821-A og HR-2019-1743-A.

<sup>11</sup> Betraktningssmåten fra 1996 om *a kriminalitet ikke skal lønne seg* bærer et formål om effektiv allmennprevensjon. Denne utredningen synes å ha flyttet seg fra dette perspektivet når det på side 113 uttrykkes at nullstilling er «inndragningsinstituttets grunnleggende formål ...».

<sup>12</sup> NOU 1996:21

Den foreslåtte ordlyden i strl § 67 tredje ledd gir liten veiledning om hvilke fradragposter som skal tillates fradragført. Med bakgrunn i ordlyden i utkastet, og uttalelsene i Rådets spesialmerknad til utkastet i punkt 15.2.2.2, har en forsøkt å anvende retningslinjene på ulike eksempler. Fordi enkelte av resultatene synes å bli støtende så det tas forbehold om at en har misforstått noe.

#### **4.1.1 Eksempler på fradrag basert på retningslinjene i spesialmerkningen til § 67 i Rådets utredning**

##### **4.1.1.1 Utgifter til legale gjenstander som forbrukes ved/etter fullbyrdelsen**

I spesialmerkningen i punkt 15.2.2.2 fremgår:

Fradrag skal gis «... dersom noen har kjøpt **en gjenstand med lovlig verdi**, som **forbrukes i og med fullbyrdelsen** av den straffbare handlingen eller **etter dette tidspunktet**. Da må det gis fradrag for den verdien gjenstanden ville ha hatt hvis gjerningspersonen hadde avstått fra fullbyrdelsen.». [uthevet her]

Dersom en forstår dette riktig så skal det gis fradrag for:

- Ved dumping av kjøretøy i fm. et forsikringsbedrageri så skal det gis fradrag for bilens verdi, jf. strl 375 b).
- Ved produksjon av cannabis eller hjemmebrent, så skal det gis fradrag kostnader til gjødsel, sukker og gjær.
- Tyvjeger og leiemorder har krav på fradrag for kostnader til ammunisjon.
- Tyven får fradrag for forbruk av innbruddsverktøy, f.eks. bilens reduserte verdi ved såkalte “sjokkbrekk”.
- En som utfører et bestilt attentat/skadeverk får fradrag for kostnader til bensin og sprengstoff.

Dette vil i så fall bryte med det som er uttalt i NOU 1996:21 i punkt 4.5.3.1.2:

«Fradrag ville derfor innebære at hjemmebrenneren fikk dekket inn igjen utgifter som etter at hjemmebrenningen var gjennomført reelt sett var spilt. Jf. at dersom han hadde blitt pågrepet før salget fant sted, ville varen ha blitt beslaglagt slik at han ville lide et totaltap. Dette synspunktet var avgjørende da Høyesterett i Rt-1994-827 nektet fradrag.»

«På bakgrunn av de senere års rettspraksis må konklusjonen være at det ikke gis fradrag for utgifter til erverv eller produksjon av varer som ikke har noen lovlig omsetningsverdi. Dette illustreres av førstvoterendes utsagn i Rt-1994-827 (s. 828): ‘Dersom den som avhender brennevinet skal ha krav på å trekke fra de utgifter til produksjonen som råvarene utgjør, ville han således tjene på å få gjennomføre den straffbare handling som salget innebærer.’

Se også Rt-1992-1436 hvor Høyesterett kom til at brutto salgssum ved salg av ulovlig felt vilt kunne inndras.»

I det ovennevnte sitatet nektes fradrag for verdien av legale varer som inngår i produksjonen av illegale varer. Rådets tilnærming er at illegale utgifter før fullbyrdelsen kommer ikke til fradrag, jf. utkastets § 67 tredje ledd annet punktum. Rådet synes å flytte tidspunktet for vurderingen om legalerverv fra *etter* fullbyrdelsen, til *før* fullbyrdelsen. Slik en forstår det vil gjerningsmannen da tjene på å få gjennomført den straffbare handling, f.eks. salg av narkotika/hjemmebrent.

#### 4.1.1.2 Utgifter til legale varer og eiendeler

I lovutkastet og i spesialmerknaden i punkt 15.2.2.2 fremgår følgende:

«... utgifter **oppstått forut for fullbyrdelsen** bare kommer til fradrag i den utstrekning de representerte en **lovlig økonomisk verdi**.»

«... vil nullstillingsprinsippet normalt tilsi fradrag **for utgifter til innkjøp av varer eller eiendeler med lovlig verdi**, fordi disse varene eller eiendelene ville ha hatt sin lovlige verdi i behold hvis gjerningspersonen avsto fra fullbyrdelsen.»

Dersom en forstår dette riktig så skal det gis fradrag for:

- Fullt fradrag for innkjøp av øl ved salg uten skjenkebevilling (jf. Rt. 2015 s. 184 der det ble gitt halvt fradrag).
- Innkjøp av varer ved produksjon av materiale som bryter varemerkeretten.
- Fradrag for lovlige ting som benyttes som redskap til den straffbare handling.
  - Den som selger overgrepsmateriale får fradrag for innkjøp av kamera, lysutstyr, pc, skjermer, redigeringsutstyr, harddisker, osv.

Dette bryter i så fall med NOU 1996:21 i punkt 4.5.3.4:

«Dersom det gjøres fradrag for utgiftene til erverv av det redskapet som inndras med hjemmel i § 35 annet ledd, innebærer det i realiteten at staten dekker siktedes tap ved inndragningen etter § 35 annet ledd! Det er ikke god kriminalpolitikk, og er heller ikke i samsvar med utgangspunktet om at ingen skal tjene på sine straffbare handlinger.»

#### 4.1.1.3 Utgifter pådratt under et fortsatt straffbart forhold

I spesialmerknaden i punkt 15.2.2.2 er dette beskrevet slik:

«Utgifter pådratt **samtidig som eller etter fullbyrdelsen** av den straffbare handlingen, eller av det enkelte tilfelle som **inngår i en fortsatt straffbar handling**, ville derimot **ikke ha vært forspilt** hvis gjerningspersonen avsto fra fullbyrdelsen av handlingen. Slike utgifter **vil derved redusere utbyttet** beregnet ut fra nullstillingsprinsippet.»

Dersom en forstår dette riktig, så skal det gis fradrag for:

- Husleie til depotleilighet ved oppbevaring av narkotika/våpen.
- Leiekostnader ved leie av bil ved oppbevaring eller transport av narkotika/våpen.
- Husleie ved innlosjering av ofre for menneskehandel/frihetsberøvelse.

- Transportkostnader ved transport av narkotika/våpen (erverv/kjøp/smugling)
- Strøm og husleie ved produksjon av narkotika.
- Bestikkelser.
- Lønn til medvirkere.
- Advokatkostnader ved hvitvasking.

Dersom dette er riktig vil slike fradrag i så fall bryte med det som er uttalt i NOU 1996:21 i punkt 4.5.2 om blant annet generalomkostninger:

«På bakgrunn av ovenstående gis det ikke fradrag for generalomkostninger. Med dette sikter vi til de generelle utgiftene en ervervsvirksomhet medfører som lønnsutgifter, husleieutgifter, avskrivninger m.v. En motsatt løsning ville i realiteten innebære at en bedrift som har foretatt enkelte ulovlige salg, gjennom beregningen av vinningen fikk redusert sine generelle utgifter. Til tross for inndragningen ville den dermed tjene på lovbruddet.»

#### **4.1.2 Formålsangivelsen i den foreslåtte strl § 67 – vurderinger**

Vi mener at den foreslåtte nullstillingsregelen i strl § 67 gir en dårligere regel enn dagens bestemmelse. Det synes å bli en skattemessig betraktningssmåte der domfelte får fradrag for “utgifter til inntekts erverv”. Dette reduserer kriminelles økonomiske risiko. Dersom det er slik at kriminelle får dekket enkelte utgifter med straffbart utbytte så vil dette kunne være konkurransevridende og innebære at kriminelle tjener på straffbare handlinger<sup>13</sup>. Det gir et urettferdig signal dersom den lojale blir stilt svakere enn den illojale.

Å innføre et nettoprinsipp vil også være prosessfremmende og kreve økt bruk av politiets etterforskningsressurser. Det vil i mye større grad måtte kreves bevis for hvilke utgifter som kan henføres til ulike kategorier eller tidspunkter i hendelsesforløpet. I mange saker vil dette utløse tidkrevende etterforskning, som igjen vil medføre at sakene aldri blir etterforsket, jf. det som vi har omtalt i punkt 2.5.

#### **4.1.3 EMD og fradragposter?**

Om inndragning skal anses som straff etter EMK avgjøres på bakgrunn av Engelkriteriene, alternativt ved en kumulativ bedømmelse av kriteriene. En reiser spørsmålet om det er slik at det synet på nettoinndragning/pønalt element som Rådet gir uttrykk for, samsvarer godt nok med uttalelsene fra EMD, jf. f.eks. begrepene «actual enrichment» i f.eks. *Dassa mfl. v. Liechtenstein* (696/05) og *Welch v. Storbritannia* (17440/90). Til den siste dommen bemerkes at det synes som at verdien som EMD omtaler som «proceeds» i avsnitt 33 viser til blant annet presumsjonsreglene i Drug Trafficking Offences Act 1986, hvilket synes å være regler som går langt utenfor det norsk rett vil anse som bruttoutbytte. Dette underbygges også av uttalelser i *Dassa*<sup>14</sup>.

<sup>13</sup> Jf. NOU 1996:21 i punkt 4.5.3.4.

<sup>14</sup> ... a factor which distinguishes the present case from the case of *Welch* ... in which such a limitation did not exist.

I *Dassa* ble foranstaltningene ansett mer som restitusjon av uberettiget vinning, enn bot. Dette var fordi inndragning var begrenset til eiendeler som stammet fra en straffbar handling («originate from a punishable act»). Domstolen beskrev deretter at dersom mistanken var riktig, var inndragningen begrenset til den faktiske berikelsen («restricted to the actual enrichment»).

En kan ikke se at ordlyden «originate from» omfatter fradragposter. Begrepet «actual enrichment» er muligens et mer åpent spørsmål. Om salg av narkotika for kr 100, innebærer en faktisk berikelse på kr 100, eller om fradrag skal gjøres, avhenger av muligens av tidsperioden for innregning av utbytte (periodisering). Til dette bemerkes at en ikke har funnet rettskilder fra EMD som skiller mellom legale og illegale varer, slik som i norsk rettspraksis.

En finner ikke grunn til å gå dypere inn i dette her, men en reiser i hvert fall spørsmålet om EMDs begrepsbruk om Engelkriteriene, samsvarer med Rådets forståelse av nullstillingsprinsippet/pønalt reaksjon, slik de har foreslått å regulere dette i utkastet til strl § 67.

#### **4.1.4 Dagens lovgivning er hensiktsmessig**

*Den forrige lovrevisjon [NOU 1996:21 og Ot.prp.nr. 8 (1998-1999)].*

De ulike kategorier av utgiftsposter er behandlet i NOU 1996:21 punkt 4.5. Departementet oppsummerte rettstilstanden i Ot.prp.nr.8 (1998-1999) på side 16 og 60:

«Utgangspunktet er at det er nettovinningen som kan inndras; det kan gjøres fradrag for utgifter som siktede har hatt. I praksis er det imidlertid gjort så mange unntak fra dette utgangspunktet at hovedregelen nå er at det er bruttovinningen som inndras.»

«Etter gjeldende rett skal det i praksis mye til for å innrømme fradrag for utgifter, men fradrag er ikke helt avskåret. Også etter utkastet kan det gjøres et slikt fradrag med hjemmel i unntaksregelen i første ledd annet punktum. Det er ikke tilsiktet noen endring i forhold til praksis, og domstolene vil fortsatt kunne utvikle disse retningslinjene videre.»

Departementet uttalte videre på side 19 om utformingen av loven:

«Departementet er enig med Borgarting lagmannsrett og Straffelovkommisjonen i at det bør gå frem av definisjonen at det ikke kan gjøres fradrag for utgifter som lovbryteren har hatt i forbindelse med gjennomføringen av lovbruddet. Dette er i dag den store hovedregel i praksis. Pedagogiske grunner taler for at denne praksis nedfelles i definisjonen.

Det kan riktignok tenkes situasjoner hvor påløpte utgifter bør få komme til fradrag – av hensyn til resosialisering av lovbryteren eller for å unngå dobbeltinndragning. Men dette kan fanges opp av den generelle rimelighetsreservasjonen i utkastet første ledd annet punktum. Departementet foreslår derfor ikke noen egen unntaksregel for fradrag for utgifter.

Departementet er uenig med utvalget i at en lovfesting av at det ikke kan gjøres fradrag for utgifter, hindrer praksis i å trekke opp nærmere retningslinjer. I de sjeldne tilfeller hvor det kan være aktuelt å innrømme fradrag, kan dette gjøres i medhold av den generelle unntaksregelen.»

Og deretter på side 58:

«I annet ledd foreslår departementet en regel om at utgifter ikke kommer til fradrag ved beregningen av utbyttets størrelse. Unntaksregelen i første ledd annet punktum åpner for at det likevel kan gjøres fradrag. Departementet forutsetter at de retningslinjer som Høyesterett har trukket opp etter gjeldende rett, fortsatt vil være relevante. I tilfeller hvor Høyesterett har innrømmet fradrag for utgifter, kan det være aktuelt å redusere inndragningsansvaret selv om utbyttet er i behold.

Forslaget i første ledd første og annet punktum er stort sett en kodifikasjon av Høyesteretts praksis.»

### *Gjeldende rett*

En er ikke enig med Rådet i at rettstilstanden fremstår «utilgjengelig og uavklart», jf. utredningen s. 29. Loven bestemmer at «Utgifter kommer ikke til fradrag». Høyesterett drøftet fradragsspørsmålet grundig og med henvisning til forarbeidene i Rt. 2015 s. 184 og HR-2021-301-A. Avgjørelsene viderefører at det innen rammen av lempningsregelen er adgang til et skjønnsmessig fradrag for kostnader til objekter med lovlig omsetningsverdi. Som nevnt er den rettslige situasjonen også beskrevet i Ot.prp.nr. 8 (1998-99) s. 19 og 24.

I den såkalte Limesaken, som både var en omfattende og komplisert straffesak, var fradrag for kostnader til legale varer aktuelt. Tingrettsdommen<sup>15</sup> viser at det var uproblematisk å formidle, og for retten å anvende bestemmelsen.

I tillegg nevnes to avgjørelser som gir adgang til fradrag for en hypotetiske skatte og avgiftsfordeler, jf. Rt. 2015 s. 1355 avsnitt 22 og Hr-2016-301-A.

En vil særlig nevne HR-2021-301-A som viderefører bruttoreglen. Avgjørelsen er siste tilskudd på dette feltet og ble avsagt etter at Rådet avga sin innstilling. Det rettslige utgangspunktet er beskrevet slik i avsnitt 14-17 og 19:

«Bestemmelsen gir altså klar anvisning på at det er bruttoverdien som skal inndras. Utgifter kommer ikke til fradrag. Som jeg kommer tilbake til, må eventuelle reduksjoner skje etter lempningsregelen i første ledd fjerde punktum.

Forsvarer har anført at loven her ikke kan tas helt på ordet. Han har særlig vist til at lovens forhistorie viser at en rekke utgifter må trekkes fra for å kunne komme frem til hva som etter lovens hovedregel utgjør utbytte. Først når det er gjort, kommer lempningsregelen til anvendelse.

---

<sup>15</sup> TOSLO-2015-105037-3 i punkt 50.2.2.3. I skrivende stund ikke rettskraftig.

Jeg er ikke enig i dette. Et slikt syn er i strid med lovens klare ordlyd. At loven her skal tas på ordet, fremgår av forarbeidene. Jeg nøyer meg med å vise til merknadene til § 67 i Ot.prp.nr.90 (2003–2004) side 461 der det heter:

«Etter annet ledd annet punktum kommer utgifter ikke til fradrag. Det vil si at bruttoutbyttet skal inndras. For eksempel skal det ikke gis fradrag for ervervsutgifter, generalomkostninger til driften av en ulovlig virksomhet eller reiseutgifter. Fremstår det som klart urimelig at utgifter ikke kommer til fradrag, kan unntaksregelen i første ledd fjerde punktum benyttes.»

Dersom utgifter skal trekkes inn i vurderingen av inndragningens størrelse, må det altså skje gjennom lempningsregelen i første ledd fjerde punktum. At dette er riktig forståelse av § 67, fremgår også av Rt-2015-184 avsnitt 19:

«Ordlyden er altså klar: Det er brutto utbytte, uten fradrag for eventuelle utgifter, som skal inndras, med mindre dette vil være 'klart urimelig'.»

...

Etter dette er det klart at dersom inndragningsansvar skal reduseres eller falle bort på grunn av utgifter som lovbryteren har pådratt seg for å gjennomføre den straffbare handlingen, må det skje gjennom lempningsregelen i første ledd fjerde punktum.»

Dommen viderefører bruttoregelen som utgangspunktet, og gir rettsanvenderne god veiledning i hvordan vurdere krav om eventuelle fradrag. En kan ikke se at det er tilkommet rettspraksis som tilsier en endring av den konklusjon om gjeldende rett som departementet kom til ved forrige lovrevisjon. Nemlig at «at hovedregelen nå er at det er bruttovinningen som inndras.». Som nevnt er denne regelen er opprettholdt ved blant annet Rt. 2015 s. 184 og HR-2021-301-A.

## **4.2 UHENSIKTSMESSIG Å INNFØRE ET TOSPORET SYSTEM (PØNALE HENSYN)**

Rådet anbefaler å innføre et systematisk skille mellom inndragning som er straff og inndragning som ikke er straff, jf. punkt 12.5.2. Rådet ønsker således å fjerne den pønale begrunnelsen fra dagens inndragningsregler.

En er usikker på om det lar seg gjøre å fjerne dette hensynet fra reglene. Tidvis er formålene flere og sammenvevd i hverandre, jf. f.eks. Rt. 2002 s. 1271 der det fremgår at inndragningen hadde «... så vel forebyggende som pønalt, allmennpreventiv og individualpreventiv karakter.». Dersom alle inndragningsregler kun skal ha forebyggende eller restituerende formål så reduseres effekten av inndragningsreglene som kriminalpolitisk virkemiddel. Ved å skille ut enhver inndragning som har et pønalt element vil en stå overfor et paradigmeskifte i inndragningsinstituttet, med en formodentlig vesentlig redusert effektivitet. En vil også bemerke at Rådet ikke fremmer konkrete forslag til et supplerende konfiskasjonsregelverk, for å erstatte det reaksjonsbehovet som da oppstår.

Behovet for en særlig vurdering av om inndragningsreaksjonen skal anses som straff, er bare relevant i de tilfeller der tiltalte ikke samtidig idømmes straff (fengsel, bot, samfunnsstraff,

mv). Rene «objektive» inndragningssaker er sjeldne, og utgjør antakelig langt mindre enn 1 promille av det totale antall straffesaker. Å foreta en slik omfattende omlegging av regelverket for å veilede rettsanvenderne i disse spesialtilfellene synes unødig komplisert. Særlig når rettsanvenderne allerede i dag kan, og skal, anvende EMK som en del av norsk rett, jf. menneskerettsloven § 3 og HR-2017-821-A og HR-2019-1743-A.

#### **4.2.1 Pønal begrunnelse er relevant og har lang tradisjon i norsk rett**

Strl § 67 har ikke et pønalt formål, men åpner for bruttoinndragning som etter omstendighetene kan innebære inndragning med et pønalt element, jf. også Rådets omtale av dette f.eks. på s. 54. Lovfesting av bruttosystemet var et bevisst lovgivervalg, jf. Ot.prp.nr. 8 (1998-1999) punkt 7.4:

«Men praksis har endret seg, slik at det i dag som hovedregel er *brutto* utbyttet som inndras. Denne hovedregelen bør etter departementets syn videreføres, jf nedenfor.»

I følge professor Jon Petter Rui er samtlige former for inndragning i medhold av strl § 69 pønale bestemmelser, jf. hans betenkning om Administrativ inndragning av fangstverdi etter havressursloven § 54, side 34. Dette underbygges ytterligere av bestemmelsens tredje ledd, hvilket Rådet også er inne på i punkt 4.7. Etter tredje ledd skal det blant annet «legges vekt på om inndragning er påkrevd av hensyn til en effektiv håndheving av straffebudet ...».

Både strl § 67 og § 69 ble videreført uten endringer på disse områdene ved vedtakelsen av straffeloven 2005, jf. Ot.prp.nr. 90 (2003-2004).

Inndragningens pønale formål har også lang tradisjon i norsk rett og det vises til Straffelovrådets innstilling om inndragning (1970) s. 8:

«Straffelovrådet er ved de senere drøftelser kommet til at det heller ikke her i landet er tilstrekkelig begrunnet å sette et absolutt forbud mot dobbeltinndragning. Det kan tenkes unntakstilfelle – særlig **når inndragningsansvaret er pønalt begrunnet**, og det foreligger et samvirke ved lovovertrедelsen – hvor det kan være et visst behov for dobbeltinndragning.» [uthevet her]

I rettspraksis er det, også i nyere tid, fastsatt inndragningsansvar som går ut over en ren nullstilling, eller tilfeller der domstolen anser pønale hensyn som relevante ved inndragningsreaksjonen. Det vises til Rt. 1980 s. 500, Rt. 2002 s. 1271, Rt. 2015 s. 184, LB-2017-153037-3, HR-2018-556-A og LG-2019-100080.

I Rt. 2015 s. 184 var det sentrale straffutmålingshensyn som var relevante for avgjørelsen om at kun halvparten av utgiftene til legalt ervervede varer kom til fradrag i utbyttet som skulle inndras, jf. avsnitt 32 og 33. I Rt. 2002 s. 1271 konstaterte Høyesterett følgende:

«Formålet med inndragning av ting som har vært brukt til straffbar handling er blandet, og jeg legger til grunn at tiltaket kan ha så vel forebyggende som **pønalt**, allmennpreventiv og individualpreventiv karakter.» [uthevet her]

Denne uttalelsen henvises det også til i HR-2018-556-A i avsnitt 27. Det tilføyes også at professor Jon Petter Rui konstaterte at «I norske høyesterettsvoteringer fra den senere tid

kommer det klart frem at det er allmennprevensjonen lovgiver og domstoler først og fremst tar sikte på ved inndragning.», jf. hans betenkning om sivilrettslig inndragning i punkt 4.2.3.

Det nevnes også at inndragning foretas for å unngå støtende resultater. I den forbindelse vises det til NOU 4.5.3.2 og Matningsdal (1987) s. 109. Et annet sentralt hensyn ved inndragningsreglene er at man tidvis får en god symbolpedagogisk effekt av den samlede reaksjonen, f.eks. ved at det objekt man har misbrukt sin rådighet over, inndras.

#### **4.2.2 Betydningen for rettsanvenderne at inndragning anses som straff etter EMK**

Om inndragning skal anses som straff etter EMK i en konkret sak, så vil dette spørsmålet bare komme på spissen ved objektiv inndragning av mer enn det restitusjonshensynet (nullstilling) kan begrunne. Påtalemyndigheten og retten må i slike tilfeller ta hensyn til minst ett av følgende;

- Ved objektiv inndragning må inndragningen begrenses til restitusjon (netto utbytte).
- Ved bruttoinndragning må det kreves at det er utvist skyld ved lovbruddet som ledet til utbytte, i det minste uaktsomhet.

Det er allerede i dag etablert en slik oppmerksomhet og praksis for anvendelse av EMK som en del av norsk internrett, jf. HR-2017-821-A og HR-2019-1743-A.

Fordi EMK er gjort til en del av norsk rett er det nødvendig å skille ut det pønale elementet i inndragningsreglene. Reglene må praktiseres i tråd med avgjørelser fra EMD, som jo tidvis er et dynamisk rettslig landskap, og således vil det være uforutsigbart for lovgiver å forsøke er normering som *pr. nå* tangerer systemene. En anbefaler altså ikke å dele opp bestemmelsene, men at rettsanvenderne – på vanlig måte – anvender bestemmelsene i tråd med EMK.

Det er tilstrekkelig at dette presiseres i forarbeidene. Evt. kan det utformes en henvisningsbestemmelse om at ved inndragning uten skyldkonstatering må inndragning begrenses til restitusjon, eller lignende.

#### **4.3 GJENSTANDSINNDRAGNING OG VERDIINNDRAGNING**

Rådet ønsker å gjøre verdiinndragning til en subsidiær reaksjonsform dersom gjenstandsobjektet er «eller kan beslaglegges», jf. utkast til endring i § 67. Bestemmelsen skal også gjelde for § 69. Vi advarer mot en slik endring, og mener at dagens valgalternativ er en bedre løsning.

Gjenstands- og verdiinndragning er i dag alternative reaksjonsspor for påtalemyndigheten og domstolen, jf. HR-2018-556-A i avsnitt 25:

«Gjeldende lovs § 69 gir, i likhet med tidligere, anvisning på gjenstandsinndragning med verdiinndragning som et **alternativ**, jf. Matningsdal, Straffeloven 2005, kommentarutgave på nett, punkt 7.1 til § 69. Lovens redaksjon viser tydelig at vilkårene er de samme for begge inndragningsformer, se § 69 tredje ledd.» [uthevet her]

Verdiinnndragning er en langt mer smidig reaksjonsform som i større grad kan tilpasses situasjonen i den enkelte sak. Dette er utvilsomt en fordel som gjenstandsinndragning ikke har, og er blant annet trukket fram av Høyesterett, jf. HR-2018-556-A i avsnitt 26:

«Hos Andenæs, Alminnelig strafferett, kommentarutgave på nett, side 560 heter det om dette:

«Reglene om verdikonfiskasjon er smidigere enn reglene om inndragning av selve tingen fordi det er adgang til delvis inndragning og dermed til å avpasse ansvaret etter grovheten av overtredelsen. Hvor det ville være for strengt å inndra tingen i sin helhet, kan det derfor være praktisk å inndra en del av verdien.»»

I tillegg vil ordlyden «kan beslaglegges» i Rådets forslag, innebære et pålegg om etterforskning og tvangsmiddelbruk for å komme i posisjon til å beslaglegge objektet. Imidlertid, så er det ikke sikkert at gjenstandsinndragning vil føre til ønsket resultat for påtalemyndigheten eller domstolen. Objektet kan være ødelagt eller overbeheftet, eller tredjemann kan ha etablert rettigheter i det. En subsidiær regel slik Rådet foreslår, vil også motivere mistenkte til å, via medsammensvorne, fremme vennligsinnede utleggsforretninger mot objektet. Dette vil hindre eller redusere konsekvensene av en inndragning for f.eks. gjengmedlemmene. Vi har erfaring for at slike kreditorsvik/hvitvasking foregår, også i samarbeid med advokat.

I tillegg kan utbyttet eller surrogatet befinne seg i land som f.eks. i Pakistan, Brasil eller Guernsey, hvilket medfører utfordringer ved realiseringen av objektet. I slike tilfeller kan beslag være mulig, men være så tidkrevende og innebære et så stort ressursuttak av personell og kostnader, at det er ressursmessig uforsvarlig å forsøke gjenstandsinndragning. En annen grunn for å anvende verdiinnndragning er at påtalemyndigheten ikke ønsker å vidløftiggjøre eller komplisere straffesaken med bevisførsel om eierskapet til objektene, eller surrogatobjektene. Endelig nevnes at ved gjengbekjempelse vil ofte utgangspunktet verdiinnndragning fordi det er en utfordring å finne det direkte utbyttet eller surrogatutbyttet.

## **5 KOMMENTARER TIL DE ENKELTE BESTEMMELSER**

### **5.1 STRL § 66**

Som en følge av at en er imot å skille ut pønale begrunnelser fra inndragningsreglene støttes ikke innføringen av formålsbegrensningene i utkastet § 67 første og fjerde ledd.

Det er kun fire inndragningshjemler som i seg selv er oversiktlige og korte, og det er da unødvendig å omdanne bestemmelsen til en egen henvisningsbestemmelse. En støtter ikke den foreslåtte endring av bestemmelsen.

### **5.2 STRL § 67**

### **5.2.1 Nullstillingsprinsippet og fradrag for kostnader**

Som det fremgår av punkt 3.1 og 3.2 så er en imot å skille ut pønale hensyn og innføre et nettosystem, jf. utkastet § 67 tredje ledd. Lovforslaget synes også kompliserende og virker klart begrensende på muligheten til inndragning.

### **5.2.2 Valgfrihet gjenstandsinndragning og verdiinndragning**

Det vises til punkt 3.3. Endringen i utkastet § 67 femte ledd støttes ikke.

### **5.2.3 Fradrag i inndragningen ved betalt erstatning**

Rådet skriver på s. 67 at det ikke lengre oppstår behov for avgjørelse etter § 67 tredje ledd, noe vi er uenig i. Endringen er inntatt i utkastet § 67 syvende ledd.

Fradrag i idømt inndragning gis i regelen når erstatning er betalt, jf. strl § 67 tredje ledd. Men forutsetningen er at kravene er konnekse. Det er viktig at domstolene avsier dom på både inndragning og erstatning, og ikke kun erstatning. Påtalemyndigheten har erfaring med at domfelte kan inngå forlik med fornærmede om kun å betale en del av erstatningsbeløpet, eller presse fornærmede til å ettergi kravet. Fornærmede erklærer senere at erstatningskravet er oppgjort. Slike forlik er ikke nødvendigvis frivillige forlik fra fornærmede. At oppgjorte erstatningskrav medfører at domfeltes inndragningskrav reduseres, innebærer naturligvis at fornærmede settes i en sårbar posisjon for press fra domfelte. Dette kan gjengmedlemmene utnytte. Dette aspektet må departementet ha for øye ved vurderingen av Rådets forslag.

Et idømt inndragningskrav er ikke nødvendigvis konneks med erstatningskravet, evt. så kan kravene bare delvis være konnekse. Det vil da oppstå spørsmål *om* det skal gis fradrag for betalt erstatning, og/eller hvor stort fradraget skal være.

Dersom det gis et fradrag på et uriktig grunnlag, f.eks. ved ikke-konnekse krav, vil kriminalitet lønne seg for domfelte. Det kan derfor oppstå tvist mellom påtalemyndigheten og domfelte om omfanget av fradraget.

Det foreslås at strl § 67 tredje ledd består uendret.

## **5.3 STRL § 67A**

Det vises til punkt 2.3 der det redegjøres for at en endring av beviskravet for at utbyttet er oppnådd i strl § 67 vil være en bedre løsning, enn innføring av utkastets strl § 67a. Formålet er å kunne inndra typiske ransobjekter eller utbytte av annen gatekriminalitet som blant annet pengebeslag, mobiltelefoner, dyre jakker, mv.

## **5.4 STRL § 68**

Rådet introduserer et vilkår om at det skal være en «velbegrunnet mistanke om at den oppklarte kriminalitet bare er en del av den kriminaliteten lovbryteren har begått.», jf. utkastets § 68 andre ledd nest siste setning. Høyesterett har tidligere funnet bestemmelsen anvendelig uten domfelte har tilhørt den primære målgruppen, jf. Rt. 2003 s. 897 og Rt. 2004 s. 1126. Slik sett virker forslaget som et rettslig tilleggsvilkår med en viss reduksjon av bestemmelsens effektivitet. Etter vårt syn er dette vurderingstemaet godt nok ivaretatt som en del av *kan-skjønn*.

#### **5.4.1 Endringen i utkastets tredje ledd første punktum**

Vi støtter den foreslåtte endringen i tredje ledd første punktum ved at det tilføyes «ett, flere eller samtlige». Endringen er en nyttig påminnelse.

### **5.5 STRL § 69**

Vi støtter ikke tilføyselsen av et vilkår om at «... det anses nødvendig for å forebygge nye straffbare handlinger.» ved inndragning av verktøyet for straffbare handlinger. Bestemmelsen er i utkastet flyttet til § 70 første ledd men omtales her.

Dagens bestemmelse om inndragning av redskapet for den straffbare handlingen er antakelig den mest brukte inndragningsbestemmelsen. Bestemmelsen gir mulighet til stor symbolpedagogisk effekt ved den samlede reaksjonen, nemlig at verktøyet til det straffbare handlingen blir fratatt gjerningsmannen. I tillegg kan dette fra tid til annen ha en forebyggende effekt, særlig der objektet har noe verdi eller det ikke er så enkelt å gjennanskaffe det.

Vi støtter heller ikke fjerning av muligheten for verdiinndragning for dette alternativet. Det vises til begrunnelsen i punkt 4.1, 4.2 og 4.3.

### **5.6 STRL § 70**

Det vises til det som er kommentert under strl § 69.

### **5.7 STRL § 71**

Det vises til punkt 2.2, og til punkt 5.9 nedenfor.

### **5.8 STRL § 72**

#### *Første ledd*

Det fremgår i utredningen i punkt 15.8.2.1: «Bestemmelsen foreslås endret med en klargjøring av at uaktsomhetstemaet etter første ledd er knyttet til om det er tale om utbytte

fra *noen* straffbar handling.» En støtter denne klargjøringen. En mener imidlertid at referansen til strl § 69 må bestå, og det vises til det som vi har omtalt under punkt 2.4, 4.1 og 4.2.

#### *Forslag til nytt fjerde ledd*

Endringen støttes ikke og det vises til det som er omtalt i punkt 3.2.

### **5.9 STRL § 74**

Som nevnt i punkt 2.3 og 5.3 støttes ikke regelen i den foreslåtte strl § 67a. Av den grunn er endringen i strl § 74 tredje ledd unødvendig.

Når det gjelder inndragning av ting som ikke tilhører lovbryteren og da særlig inndragning mot en ukjent eier, vil en løfte frem en praktisk viktig situasjon der inndragning ikke lar seg gjøre. Som kjent benytter kriminelle leiebiler eller andre kjøretøy eid av tredjeperson ved f.eks. narkotikasmugling eller dersom biler brukes i fm. et gjengoverfall.

Dersom et inndragningskrav rettes mot en eier i utlandet tilkommer tilleggsvilkåret i straffeloven § 71 tredje ledd annet punktum, nemlig at eier må ha utvist skyld, jf. Rt. 2015 s. 1311. I den saken ble inndragning av en bil tilhørende en tredjeperson i Polen med hjemmel i strl. 1902 § 35 andre ledd opphevet, idet lagmannsretten feilaktig la til grunn at bestemmelsen i § 36 andre ledd ikke fikk anvendelse når eieren av tingen er bosatt i utlandet. Øst politidistrikt rapporterer ofte om slike tilfeller der narkotikakurieren benytter kjøretøy tilhørende tredjemenn bosatt i utlandet.

Departementet oppfordres til å vurdere mulige regler som kan medføre inndragning i disse sakene.

### **5.10 STRL § 99 – FORELDELSE FOR INNFORDRING AV IDØMT INNDRAGNINGSKRAV**

Rådet overlater til departementet å avgjøre om det er behov for lengre foreldelsesfrist, jf. punkt 13.3.3. Fortløpende foreldes idømte inndragningskrav fordi påtalemyndigheten ikke har funnet eller tatt sikkerhet i verdier, og heller ikke Statens Innkrevingssentral har maktet å finne verdier til dekning av kravet. Å finne verdier er en av de største utfordringene for å gi inndragningsinstituttet mer effekt. Konsekvensen blir at dersom kriminelle holder utbyttet «under radaren» i ti år, blir kravet foreldet. Dette kan medføre støtende resultater, nemlig at kriminelt utbytte blir hvitvasket til legale midler. Når domfelte samtidig får lengre fengselsstraffer så blir perioden med aktiv innfordring tilsvarende mindre fordi foreldelsesfristen ikke suspenderes under soning slik som for tidsbegrenset rettighetstap, jf. strl § 58 fjerde ledd.

Departementet bør vurdere å fjerne foreldelsesfristen, eller forlenge foreldelsesfristen, og/eller vurdere å suspendere fristen under soning slik tilfellet er for rettighetstap.

## **5.11 STRPL § 217 - HEFTELSE**

Det vises til utredningen i punkt 13.3.4. En er ening med Rådet i at reglene om heftelse må endres slik at påtalemyndigheten gis primærkompetanse, men med en adgang for å be retten treffe beslutningen, slik systemet er ved beslag, jf. strpl § 205 første og annet ledd.

For ordens skyld bemerkes at det må ha vært en skrivefeil at Rådet omtaler at heftelsesinstituttet ikke krever sikringsgrunn, jf. omtalen i punkt 5.3.

## **5.12 TVANGSMIDLER ETTER RETTSKRAFT**

Det vise til Rådets omtale i punkt 13.3.2. Det er et stort antall inndragningskrav som foreldes før de er innfordret. For å bedre mulighetene til å innfordre allerede idømte inndragningskrav bør det være adgang til heftelse etter rettskraft slik som Inndragningsutvalget foreslo i NOU 1996:21 i punkt 14.22.4.

Politiet har i dag ikke muligheter til å ta beslag eller heftelse uten at det er mistanke om en ny straffbar handling. Så vidt vites har Statens Innkrevingssentral (SI) ikke døgnvakt og kan derfor ikke beslutte utlegg direkte når behovet oppstår.

Ved heftelse etter rettskraft antas hensiktsmessig at det gis en frist på 4 uker for at SI skal etablere sikkerhet ved egne lovhjemler. Det antas å være behov for en frist av en viss lengde for å muliggjøre SIs krav til varsling og annen saksbehandling.

## **6 FORSLAG SOM RÅDET IKKE HAR DRØFTET**

Foranlediget av det tema som utredningen gjelder vil Oslo statsadvokatembeter fremme følgende forslag.

### **6.1 LOVFESTING AV ÅRSAKSKRAVET I § 67 I TILFELLER DER EN SAMMENBLANDING AV LEGALE OG ILLEGALE PRODUKSJONSFAKTORER SKAPER UTBYTTE**

Under henvisning til Rt. 1948 s. 89 konstaterer Matningsdal i lovkommentaren at «den straffbare handlingen må være *hovedårsaken* til utbyttet.». [kursivert her] I saker der kriminelle handlinger og straffbart utbytte, er sammenblandet med legale produksjonsfaktorer (ansatte, legale midler) og virker sammen i en verdiskapning (f.eks. en virksomhet som utad fremstår som legal) oppstår vanskeligheter med beregningen av utbyttets omfang.

Ved en slik sammenblanding vil de illegale produksjonsfaktorene få en økt verdiskapning i ft. hva de ellers ville prestert. Dette var tilfellet i den såkalte limesaken (ikke rettskrafting) der virksomheten hadde et vesentlig innslag av arbeidskraft som var ofre for menneskehandel. Slik en forstår hovedårsakslæren så innebærer den at virksomhetens totale verdiskapning da anses som «utbytte av en straffbar handling», jf. strl § 67.

Hovedårsakslæren innebærer at ved flere samvirkende årsaker til en skade, vil hver av dem kunne føre til ansvar på selvstendig grunnlag, dersom handlingen ikke er uvesentlig i forhold til andre årsaker, jf. f.eks. Rt. 2001 s. 337 “Ranheim-dommen”. Dvs. dersom ikke-uvesentlige

kriminelle handlinger bidrar til virksomhetens samlede verdiskapning, vil den samlede verdiskapning anses som utbytte. Et slikt årsakskrav er nødvendig for å unngå at kriminalitet lønner seg, og kan muligens sies å følge av en tolking av selve utbyttebegrepet.

Departementet bør vurdere å lovfeste årsakslæren ved sammenblanding. En mulig ordlyd kan være;

*Ved samvirke mellom straffbare og lovlige handlinger, vil den samlede verdiskapning anses som utbytte av en straffbar handling, med mindre effekten av de straffbare handlingene anses uvesentlige i forhold til de lovlige handlingene.*

## **6.2 STRAFFETRUSSEL MOT PROFORMAFORHOLD**

At kriminelle proformaregistrerer verdier er på andre enn den reelle eier vanskeliggjør etterforskning og inndragning. Dette nevnes også i utredningen på s. 77. Proformaverk oppleves som et stort problem for politi- og påtalemyndighet, ikke bare ved bekjempelse av gjengkriminelle, men også ved bekjempelse av f.eks. organisert-, arbeidslivs- og økonomisk kriminalitet.

I HR-2019-1788-A ble det fastslått at uriktig opplysning til Brønnøysundregistrene og Regnskapsregisteret regnes som falsk forklaring og dokumentfalsk. Dette gjaldt innberetning av proformaposisjoner til foretaks-, enhets-, og regnskapsregisteret. Utfordringen er at dette ikke rammer proformahaveren, samt at foreldelsesfristen løper så snart forklaringen av avgitt.

Det finnes ingen bestemmelse som rammer det å *inneha* proformaposisjonen, eller det å *inneha realkompetansen* til de aktuelle tillitsposisjonene uten formelt å være registrert. Det er nødvendig å ansvarliggjøre proformaposisjoner på en mer effektiv måte enn hva tilfellet er i dag.

## **6.3 SLÅ SAMMEN BESTEMMELSENE OM HELERI OG HVITVASKING**

Straffeloven (1902) § 317 og § 318 ble splittet opp i hele ti paragrafer i forbindelse med innføring av ny straffelov. Etter det en forstår kom forslaget i delutredning VII (2002) fra kommisjonens leder, og årsaken skulle muligens være å etablere mulighet for å straffe selvvask, jf. s. 356. Lovhistorien synes noe vanskelig tilgjengelig, så en tar forbehold om dette formålet. Imidlertid så ble selvvask straffbart den 20. juni 2006.

Sondringen mellom hva som skal anses som hhv. heleri og hvitvasking kan være subtil og erfaringsmessig kan en sak «drifte» frem og tilbake mellom heleri til hvitvasking. Både under etterforskning og under hovedforhandlingen. Begge handlingsnormene omhandler befatning med utbytte fra en straffbar handling. For ordens skyld tilføyes at eierskapet til objektet ikke er avgjørende for subsumsjonen idet heleribestemmelsen også omfatter mottatt til «Eie, Pant eller Brug», jf. den opprinnelige strl (1902) § 317. Det kan også være slik at en handling oppfyller gjerningsbeskrivelsen for både heleri og hvitvasking, f.eks. så vil i regelen mottaket (heleri) også være en sikringshandling (hvitvasking) for hjemmelsmannen (primærforbryteren eller et tidligere heleriledd).

Et mulig eksempel på en type tilsynelatende unødvendig rettslig sonndring som en neppe ville ha fått etter den tidligere bestemmelsen fremgår av LB-2019-61527.

Flere rettskilder taler for at heleri, hvit- og selvvasking er *samme straffbare forhold*<sup>16</sup>, jf. Rt. 1987 s. 1543 og LB-2019-61527. Tilsvarende er også lagt til grunn av Oslo tingrett i en ikke publisert dom av 5. september 2018. Dette er også lagt til grunn av Riksadvokaten i Retningslinjene om heleri-, hvitvasking- og selvvaskingssaker i punkt 6.4.3.

Oppdelingen i de nye ti bestemmelsene medfører en unødig kompleksitet. Den forrige strl (1902) § 317 var enklere å anvende, da både heleri og hvitvasking var slått sammen i *ett ledd*<sup>17</sup>.

#### **6.4 ADGANG TIL KOMMUNIKASJONSAVLYTTING VED GROVT HELERI/HVITVASKING, STRL §§ 333 OG 338**

Befatning med uforklart formue/forbruk straffes som heleri/hvitvasking, jf. Rt. 2006 s. 466. En slik strategi har vist seg effektiv ved gjengbekjempelse, jf. LB-2009-79000. Etterforskning av uforklart formue/forbrukt kan være krevende og det er et behov for å gi politiet adgang til å bruke kommunikasjonsavlytting (KK) i etterforskning av disse sakene. Dette har tidligere vært vurdert og en forstår det slik at departementet har satt dette spørsmålet på vent, jf. Prop. 68 L (2015-2016) punkt 7.4.10.2:

«Et oppdatert kunnskapsgrunnlag om kriminalitetsbildet og etterforskningsmessige behov i saker om profittmotivert kriminalitet er nødvendig for å vurdere utvidelse av metodebruken opp mot konsekvenser for personvernet.»

Det bør vurderes om tiden nå er inne for å åpne opp for KK etter strpl § 216a ved mistanke om overtredelse av straffeloven § 333 og § 338. Dette vil antakelig også øke antall etterforskende hvitvaskingssaker og slik sett redusere eventuell fremtidig kritikk fra f.eks. FATF.

Det minnes om at allerede i dag er det adgang til KK ved uaktsomt narkotika-heleri/hvitvasking, samt f.eks. besittelse av overgrepsmateriale i strl § 311 som bare har 3 års strafferamme, jf. strpl § 216a.

#### **6.5 ENDRINGER I TINGLYSINGSLOVEN § 30**

Tinglysning av midlertidig sikring som beslag og heftelse i fast eiendom faller bort etter to år, jf. tinglysingsloven § 30 første ledd annet punktum. Det løper ingen varsling til påtalemyndigheten i tilfeller der mistenkte begjærer sletting. Vi har erfaring fra saker der mistenkte får opphevet politiets tinglyste sikkerhet ved fristutløpet, og har avhendet sikringsobjektet. I slike situasjoner mistes muligheten til gjenstandsinndragning, eller å beholde sikkerhet for verdiinndragningskravet<sup>18</sup>.

---

<sup>16</sup> I relasjon til straffeprosessloven § 38.

<sup>17</sup> Strl (1902) § 317 første ledd.

<sup>18</sup> Evt. dekning for fornærmedes erstatningskrav, saksomkostninger, og bot.

Vi foreslår at tinglysingsloven § 30 endres og pålegger Kartverket å varsle påtalemyndigheten i god tid før tinglysningen slettes.

## 7 AVSLUTNING

En finner grunn til å minne om departementets uttalelse ved forrige inndragningsreform, jf. Ot.prp.nr. 8 (1998-1999) side 59:

«Det er en klar forutsetning at påtalemyndigheten skal legge ned påstand om inndragning oftere enn før, og at lavere domstoler idømmer inndragning oftere enn tidligere. Utbytte skal altså inndras i flere saker og i større omfang enn tidligere. Hovedformålet er at lovbreakere ikke skal få beholde utbyttet av forbrytelser. Kriminalitet skal ikke lønne seg.»

Påtalemyndigheten har i for liten grad lyktes i jakten på kriminelt utbytte. I 2019 viste inspeksjonen av Oslo politidistrikt at ved Felles enhet for etterretning og etterforskning (FEE) som blant annet skal bekjempe organisert kriminalitet, at politiet måtte utlevere flere midler enn de inndro. Det er langt igjen, og dette feltet har behov for en effektivisering for å oppnå økt effekt på Oslos gjenger.

Med vennlig hilsen



Lars Erik Alfheim  
Embetsleder



Peter Johansen  
Statsadvokat